

Conselleria de Participació, Transparència, Cooperació i Qualitat Democràtica

RESOLUCIÓ de 25 d'octubre de 2022, de la consellera de Participació, Transparència, Cooperació i Qualitat Democràtica, per la qual s'inscriu el paredó del Terror, situat al terme municipal de Paterna, en el Catàleg de llocs i itineraris de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana, com a Lloc de la Memòria Democràtica de la Comunitat Valenciana. [2022/9895]

La Llei 14/2017, de 10 de novembre, de memòria democràtica i per a la convivència de la Comunitat Valenciana (DOGV 8168, 13.11.2017), té com a pilar fonamental el compromís amb la Declaració Universal de Drets Humans, i amb el que s'estableix en el dret internacional referent al dret a la veritat, la justícia, la reparació i la memòria com a garantia de no repetició.

Recuperar la nostra memòria democràtica és més que una qüestió relacionada amb el passat. És la forma més ferma d'assentar en una societat democràtica una cultura de la pau, la convivència i els drets humans. La preservació de la memòria democràtica és indispensable per a la consolidació dels valors de llibertat, respecte, tolerància i acord social i la seua transmissió a les generacions futures.

De conformitat amb l'article 20.1 de la Llei 14/2017, de 10 de novembre, de memòria democràtica i per a la convivència de la Comunitat Valenciana, tindran consideració de llocs de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana aquells espais, immobles o paratges que s'hi troben i revelen interès per a la comunitat autònoma, per haver-s'hi desenvolupat fets de singular rellevància per la seua significació històrica, simbòlica o per la seua repercussió en la memòria col·lectiva de la lluita dels valencians i valencianes pels seus drets i llibertats democràtiques, en el període que abasta des de la proclamació de la II República Espanyola, el 14 d'abril de 1931, fins a l'entrada en vigor de l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana, el 10 de juliol de 1982.

L'article 21 i següents de la citada norma crea el Catàleg de llocs i itineraris de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana, i regula el procediment d'inscripció, modificació i cancel·lació, així com els seus efectes que suposen un reconeixement singular i l'aplicació del règim general de protecció establert en la mateixa llei.

Per Resolució d'1 de febrer de 2022, de la consellera de Participació, Transparència, Cooperació i Qualitat Democràtica, s'acorda la posada en funcionament del Catàleg dels llocs i itineraris de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana, i es determina la forma i el contingut de la inscripció en la qual es farà constar entre altres dades la classificació i tipologia dels llocs i itineraris de la memòria, tot diferenciant els llocs i itineraris de la memòria de la II República; llocs i itineraris de la memòria de la Guerra Civil i la repressió del final de la guerra; llocs i itineraris de la memòria de la repressió de la Dictadura franquista, de l'exili republicà, de la deportació; i els llocs dedicats a assemblees, vagues, reunions i resistència fins a 1982. En tots els casos es farà constar el paper destacat de les dones.

La repressió de la Dictadura franquista sobre els vençuts de la guerra 1936-1939 en el territori de la Comunitat Valenciana, va tindre en el paredó del terror, situat a Paterna, un dels seus màxims exponents. En aquest espai van ser represaliades, mitjançant execució per afusellament, aproximadament 2.238 persones de diferents municipis de la Comunitat Valenciana i d'altres localitats del territori nacional.

Mitjançant Resolució de 16 de febrer 2022, de la Direcció General de Qualitat Democràtica, Responsabilitat Social i Foment de l'Autogovern (DOGV 9287, 28.02.2022), es va incoar el procediment previst en l'article 22 de la Llei 14/2017, de 10 de novembre, per a la declaració i inscripció del paredó del terror, al terme municipal de Paterna, com a Lloc de la Memòria de la Comunitat Valenciana, identificant i delimitant el bé mitjançant coordenades geogràfiques, determinant els seus valors materials, històrics o simbòlics que justifiquen la inscripció, i articulant la corresponent normativa protectora, així com notificant aquest acord als interessats i a l'Ajuntament de Paterna.

Conselleria de Participación, Transparencia, Cooperación y Calidad Democrática

RESOLUCIÓN de 25 de octubre de 2022, de la consellera de Participación, Transparencia, Cooperación y Calidad Democrática, por la que se inscribe el paredón de El Terror, sito en el término municipal de Paterna, en el Catálogo de lugares e itinerarios de la memoria democrática de la Comunitat Valenciana, como Lugar de la Memoria Democrática de la Comunitat Valenciana. [2022/9895]

La Ley 14/2017, de 10 de noviembre, de memoria democrática y para la convivencia de la Comunitat Valenciana (DOGV 8168, 13.11.2017) tiene como pilar fundamental el compromiso con la Declaración Universal de Derechos Humanos y con lo establecido en el derecho internacional en lo referente al derecho a la verdad, la justicia, la reparación y la memoria como garantía de no repetición.

Recuperar nuestra memoria democrática es más que una cuestión relacionada con el pasado. Es la forma más firme de asentar en una sociedad democrática una cultura de la paz, la convivencia y los Derechos Humanos. La preservación de la memoria democrática es indispensable para la consolidación de los valores de libertad, respeto, tolerancia y acuerdo social y su transmisión a las generaciones futuras.

De conformidad con el artículo 20.1 de la Ley 14/2017, de 10 de noviembre, de memoria democrática y para la convivencia de la Comunitat Valenciana, tendrán consideración de lugares de la memoria democrática de la Comunitat Valenciana aquellos espacios, inmuebles o parajes que se encuentren en ella y revelen interès para la comunidad autónoma, por haberse desarrollado en ellos hechos de singular relevancia por su significación histórica, simbólica o por su repercusión en la memoria colectiva de la lucha de los valencianos y valencianas por sus derechos y libertades democráticas en el período que abarca desde la proclamación de la II República Española, el 14 de abril de 1931, hasta la entrada en vigor del Estatuto de Autonomía de la Comunitat Valenciana, el 10 de julio de 1982.

El artículo 21 y siguientes de la citada norma crea el Catálogo de lugares e itinerarios de la memoria democrática de la Comunitat Valenciana y regula el procedimiento de inscripción, modificación y cancelación así como sus efectos que suponen un reconocimiento singular y la aplicación del régimen general de protección establecido en la misma ley.

Por Resolución de 1 de febrero de 2022, de la consellera de Participación, Transparencia, Cooperación y Calidad Democrática, se acuerda la puesta en funcionamiento del Catálogo de los lugares e itinerarios de la memoria democrática de la Comunitat Valenciana, determinando la forma y contenido de la inscripción en la que se hará constar entre otros datos la clasificación y tipología de los lugares e itinerarios de la memoria, diferenciando los lugares e itinerarios de la memoria de la II República, lugares e itinerarios de la memoria de la guerra civil y la represión del final de la guerra, lugares e itinerarios de la memoria de la represión de la dictadura franquista, del exilio republicano, de la deportación, y de los lugares dedicados a asambleas, huelgas, reuniones y resistencia hasta 1982. En todos los casos se hará constar el papel destacado de las mujeres.

La represión de la dictadura franquista sobre los vencidos de la guerra en el territorio de la Comunitat Valenciana tuvo en el paredón de El Terror sito en Paterna uno de sus máximos exponents. En este espacio fueron represaliados mediante ejecución por fusilamiento, aproximadamente 2.238 personas de diferentes municipios de la Comunitat Valenciana y de otras localidades del territorio nacional.

Mediante Resolución de 16 de febrero 2022, de la Dirección General de Calidad Democrática, Responsabilidad Social y Fomento del Autogobierno, (DOGV 9287, 28.02.2022), se incoó el procedimiento previsto en el artículo 22 de la Ley 14/2017, de 10 de noviembre, para la declaración e inscripción del paredón de El Terror, en el término municipal de Paterna, como Lugar de la Memoria de la Comunitat Valenciana, identificando y delimitando el bien mediante coordenadas geográficas, determinando sus valores materiales, históricos ó simbólicos que justifican la inscripción y articulating la correspondiente normativa protectora así como notificando dicho acuerdo a los interesados y al Ayuntamiento de Paterna.

Així mateix, l'inici del procediment comportarà l'aplicació provisional, immediata i directa del règim de protecció establert en els articles 25, 26 i 27 de la Llei 14/2017, de 10 de novembre, de memòria democràtica i per a la convivència de la Comunitat Valenciana, i la suspensió cautelar de les llicències municipals de parcel·lació, edificació o demolició, així com l'eficàcia de les que hagen pogut atorgar-se sobre el lloc.

Consta en l'expedient l'informe favorable del Comitè Tècnic d'Experts, de data 22 de setembre de 2022, de conformitat amb el que estableix l'article 22.5 de la Llei 14/2017, de 10 de novembre, de memòria democràtica i per a la convivència de la Comunitat Valenciana.

S'han complert tots els tràmits legalment preceptius, això és, s'ha sotmès l'expedient incoat al tràmit d'informació pública, i el d'audiència als particulars directament afectats i del municipi on radica el lloc de la memòria.

Per la representació de la propietat i de la ciutadania s'han formulat alegacions en el tràmit d'informació pública, que han sigut valorades i incorporades, en cas d'estimació, en el text.

Tal com preveu l'article 22.6 de la Llei 14/2017, de 10 de novembre, de la Generalitat de memòria democràtica i per a la convivència de la Comunitat Valenciana, la resolució del procediment d'inscripció en el Catàleg de llocs i itineraris de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana es dictarà en el termini de nou mesos per la persona titular de la presidència de l'institut de memòria democràtica, els drets humans i les llibertats públiques; serà notificada als interessats directament afectats i publicada en el *Diari Oficial de la Generalitat Valenciana*.

De conformitat amb l'article 4 del Decret 1/2019, d'11 de gener del Consell, pel qual s'aprova els Estatuts del citat Institut, la presidència de l'Institut s'exercirà per la persona titular de la conselleria competent en matèria de memòria històrica i democràtica.

En virtut de la disposició transitòria de la Llei 14/2017, de 10 de novembre, de memòria democràtica i per a la convivència de la Comunitat Valenciana, que assenyalava que fins a la posada en marxa i funcionament de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques, les diferents funcions atribuïdes en aquesta al citat Institut, es continuaran exercint per les entitats i òrgans que les anaren exercint, així com l'article 13 del decret 5/2019, de 16 de juny, del president de la Generalitat, pel qual es determina el número i la denominació de les conselleries i les seues atribucions i el Decret 105/2019, de 5 de juliol, del Consell, pel qual s'estableix l'estructura orgànica bàsica de la Presidència i de les conselleries, correspon a la consellera de Participació, Transparència, Cooperació i Qualitat Democràtica, acordar la resolució de la inscripció del paredó del terror, en el Catàleg de llocs i itineraris de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana com a Lloc de la Memòria Democràtica de la Comunitat Valenciana.

Vista la proposta de la Direcció General de Qualitat Democràtica, Responsabilitat Social i Foment de l'Autogovern d'aquesta Conselleria de Participació, Transparència, Cooperació i Qualitat Democràtica, tenint en compte que la inscripció del paredó del terror com a lloc de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana pretén garantir-ne la valoració, preservació i protecció com a homenatge i reconeixement de la dignitat de les persones allí assassinades i dels seus familiars, en resposta a una demanda històrica i com a símbol de restitució de les ofenses i tractament rebut per les víctimes, resolc:

1. Objecte

La present resolució té per objecte la inscripció del paredó del terror, situat al terme municipal de Paterna (València), en el Catàleg de llocs i itineraris de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana, com a Lloc de la Memòria Democràtica de la Comunitat Valenciana.

El paredó del terror de Paterna és un lloc de memòria democràtica de la Comunitat Valenciana, per tal com està indissolublement associat al patrimoni memorialista del final de la guerra i la Dictadura franquista.

2. Règim general de la inscripció del bé

Conforme a l'art. 24 de la Llei 14/2017, de 10 de novembre, de memòria democràtica i per a la convivència de la Comunitat Valenciana, la inscripció d'un lloc o itinerari de la memòria democràtica de la

Asimismo, el inicio del procedimiento conllevó la aplicación provisional, inmediata y directa del régimen de protección establecido en los art. 25, 26 y 27 Ley 14/2017, de 10 de noviembre, de memoria democrática y para la convivencia de la Comunitat Valenciana y la suspensión cautelar de las licencias municipales de parcelación, edificación o demolición, así como la eficacia de las que hayan podido otorgarse sobre el lugar.

Consta en el expediente el informe favorable del Comité Técnico de Expertos de fecha 22 de septiembre de 2022, de conformidad con lo que establece el artículo 22.5 de la Ley 14/2017, de 10 de noviembre, de memoria democrática y para la convivencia de la Comunitat Valenciana.

Se han cumplido todos los trámites legalmente preceptivos, esto es, se ha sometido el expediente incoado al trámite de información pública y el de audiencia a los particulares directamente afectados y del municipio donde radica el lugar de la memoria.

Por la representación de la propiedad y de la ciudadanía se han formulado alegaciones en el trámite de información pública, que han sido valoradas e incorporadas, en caso de estimación, en el texto.

Tal y como prevé el art 22.6 de la Ley 14/2017, de 10 de noviembre, de la Generalitat de memoria democrática y para la convivencia de la Comunidad Valenciana, la resolución del procedimiento de inscripción en el Catálogo de lugares e itinerarios de la memoria democrática de la Comunitat Valenciana se dictará en el plazo de nueve meses por la persona titular de la presidencia del instituto de memoria democrática, los derechos humanos y las libertades públicas. La resolución será notificada a los interesados directamente afectados y publicada en el *Diari Oficial de la Generalitat Valenciana*.

De conformidad con el artículo 4 del Decreto 1/2019, de 11 de enero, del Consell, por el cual se aprueba los Estatutos del citado instituto, la presidencia del Instituto se ejercerá por la persona titular de la conselleria competente en materia de memoria histórica y democrática.

En virtud de la disposición transitoria de la Ley 14/2017, de 10 de noviembre, de memoria democrática y para la convivencia de la Comunidad Valenciana, según la cual hasta la puesta en marcha y funcionamiento del Instituto Valenciano de la Memoria Democrática, los Derechos Humanos y las Libertades Públicas, las diferentes funciones atribuidas en la misma al citado Instituto, se continuarán ejerciendo por las entidades y órganos que las vinieron ejerciendo, así como el artículo 13 del decreto 5/2019, de 16 de junio, del presidente de la Generalitat, por el cual se determinan el número y la denominación de las consellerias y sus atribuciones y el Decreto 105/2019, de 5 de julio, del Consell, por el cual se establece la estructura orgánica básica de la Presidencia y de las consellerias, corresponde a la consellera de Participación, Transparència, Cooperación y Calidad Democràtica, acordar la resolución de la inscripción del paredón de El Terror en el Catálogo de Lugares e Itinerarios de la memoria democrática de la Comunitat Valenciana.

Vista la propuesta de la Dirección General de Calidad Democrática, Responsabilidad Social y Fomento del Autogobierno de esta Conselleria de Participación, Transparència, Cooperación y Calidad Democràtica, habida cuenta que la inscripción del paredón de El Terror como lugar de la memoria democrática de la Comunitat Valenciana pretende garantizar su valoració, preservación y protección como homenaje y reconocimiento de la dignidad de las personas allí asesinadas y de sus familiares, en respuesta a una demanda històrica i com a símbol de restitució de les ofenses i tratamiento recibido por las víctimas resuelvo:

1. Objeto

La presente resolución tiene por objeto la inscripción del paredón de El Terror, sito en el término municipal de Paterna (Valencia) en el Catálogo de Lugares e Itinerarios de la Memoria Democrática de la Comunitat Valenciana, como Lugar de la Memoria Democrática de la Comunitat Valenciana.

El paredón de El Terror de Paterna es un Lugar de Memoria Democrática de la Comunitat Valenciana en cuanto está indisolublemente asociado al patrimonio memorialista del final de la guerra y la dictadura franquista.

2. Régimen general de la inscripción del bien

Conforme al art. 24 de la Ley 14/2017, de 10 de noviembre, de memoria democrática y para la convivencia de la Comunitat Valenciana, la inscripción de un lugar o itinerario de la memoria democrática de la

Comunitat Valenciana en el corresponent catàleg suposarà un reconeixement singular i l'aplicació del règim general de protecció establert en aquesta llei.

3. Règim particular de protecció i conservació

1. D'acord amb l'art. 25 de la Llei 14/2017, de 10 de novembre, de memòria democràtica i per a la convivència de la Comunitat Valenciana, les persones propietàries, titulars de drets o simples posseïdors dels terrenys o immobles inscrits com a lloc de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana, en tot cas hauran de:

a) Realitzar les actuacions de conservació, protecció i manteniment per raó de la seua condició de lloc de la memòria democràtica, de manera que es garantisca la salvaguarda dels seus valors.

b) Utilitzar els béns de manera compatible amb els valors intrínsecs a la seua condició.

c) Executar les obres o actuacions per a la conservació, manteniment o custòdia ordenades per l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques, o òrgan que corresponga, de conformitat amb la disposició transitòria primera de la Llei 14/2017, de 10 de novembre, de memòria democràtica i per a la convivència de la Comunitat Valenciana, a la vista dels informes tècnics dels quals es desprenga aquesta necessitat, el cost de les quals no supere el 50 % del valor del bé de què es tracte, conformement a les prioritats assenyalades en cada cas per l'institut.

d) Facilitar a l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques, o òrgan que corresponga, de conformitat amb la Llei 14/2017, de 10 de novembre, les activitats d'inspecció, així com totes les actuacions tendents d'evitar la destrucció i deterioració del bé.

2. Correspon a l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques, o òrgan que corresponga, de conformitat amb la Llei 14/2017, de 10 de novembre, assessorar sobre aquelles obres i actuacions precises per a l'acompliment del deure de conservació.

3. L'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques, o òrgan que corresponga, de conformitat amb la Llei 14/2017, de 10 de novembre, de memòria democràtica i per a la convivència de la Comunitat Valenciana, col·laborarà en la conservació, manteniment i rehabilitació de conformitat amb la citada llei.

4. Usos permesos

4.1. Els usos permesos seran aquells tendents a la conservació, restauració, i rehabilitació, posada en valor i gaudi del bé i el seu entorn i que contribuïsquen a la consecució d'aquests fins sense degradar la seua imatge o posar en perill la seua conservació, ni alterar-ne els valors memorialistes.

4.2. Els usos permesos en tot cas hauran de:

a) Respectar el manteniment del volum, la tipologia, la morfologia, la distribució i el cromatisme del paredó del terrer, afavorint la conservació dels elements bàsics que defineixen la seua forma d'articulació. En particular, es prohibeix l'eixalbat del mur.

b) Respectar el manteniment de tots els elements accessoris que defineixen el paredó del terrer, especialment els forats provocats pels impactes dels trets de qualsevol naturalesa.

4.3. No està permès realitzar cap activitat que pugui portar a la deterioració del bé protegit ni del seu entorn, o que implique el menyspreu de la dignitat de la memòria de les víctimes executades, i estan només permeses les activitats encaminades a la dignificació del lloc, l'homenatge a les víctimes i els seus familiars, o les dirigides a establir rutes de la memòria democràtica, activitats didàctiques i similars.

4.4. No s'autoritzarà cap edificació i instal·lació en el seu entorn, qualsevol que en siga l'ús, excepte aquelles vinculades a la protecció i/o divulgació del bé.

4.5. Es prohibeix l'accés amb vehicles motoritzats a zones o vials inclosos en l'entorn que en l'actualitat no es troben asfaltats, amb l'excepció dels vehicles d'ús agrícola, ramader, forestal i patrimonial.

4.6. Queden expressament prohibits l'abocament de residus, els moviments de terres i excavacions, excepte aquells moviments i actuacions que siguen necessaris per a l'estudi, conservació i posada en valor del bé.

Comunitat Valenciana en el correspondiente catálogo supondrá un reconocimiento singular y la aplicación del régimen general de protección establecido en la citada ley.

3. Régimen particular de protección y conservación

1. De acuerdo con el art 25 de la Ley 14/2017, de 10 de noviembre, de memoria democrática y para la convivencia de la Comunitat Valenciana, las personas propietarias, titulares de derechos o simples poseedoras de los terrenos o inmuebles inscritos como lugar de la memoria democrática de la Comunitat Valenciana deberán en todo caso:

a) Realizar las actuaciones de conservación, protección y mantenimiento en razón de su condición de lugar de la memoria democrática, de manera que se garantice la salvaguarda de sus valores.

b) Utilizar los bienes de modo compatible con los valores intrínsecos a su condición.

c) Ejecutar las obras o actuaciones para la conservación, mantenimiento o custodia ordenadas por el Instituto Valenciano de la Memoria Democrática, los Derechos Humanos y las Libertades Públicas, u órgano que corresponda de conformidad con la disposición transitòria primera de la Ley 14/2017, de 10 de noviembre, de memoria democrática y para la convivencia de la Comunitat Valenciana, a la vista de los informes técnicos de los que se desprenda dicha necesidad, cuyo coste no supere el 50 % del valor del bien de que se trate, con arreglo a las prioridades señaladas en cada caso por el instituto.

d) Facilitar al Instituto Valenciano de la Memoria Democrática, los Derechos Humanos y las Libertades Públicas, u órgano que corresponda de conformidad con la Ley 14/2017, de 10 de noviembre, las actividades de inspección así como todas las actuaciones tendentes a evitar la destrucción y deterioro del bien.

2. Corresponde al Instituto Valenciano de la Memoria Democrática, los Derechos Humanos y las Libertades Públicas, u órgano que corresponda de conformidad con la Ley 14/2017, de 10 de noviembre, asesorar sobre aquellas obras y actuaciones precisas para el cumplimiento del deber de conservación.

3. El Instituto Valenciano de la Memoria Democrática, los Derechos Humanos y las Libertades Públicas, u órgano que corresponda de conformidad con la Ley 14/2017, de 10 de noviembre, de memoria democrática y para la convivencia de la Comunitat Valenciana, colaborará en la conservación, mantenimiento y rehabilitación de conformidad con la citada ley.

4. Usos permitidos

4.1. Los usos permitidos serán aquellos tendentes a la conservación, restauración, y rehabilitación, puesta en valor y disfrute del bien y su entorno y que contribuyan a la consecució de dichos fines sin degradar su imagen o poner en peligro su conservación ni alterar sus valores memorialistas.

4.2. Los usos permitidos deberán en todo caso:

a) Respetar el mantenimiento del volumen, la tipología, la morfología, la distribución y el cromatismo del paredón de El Terrer, favoreciendo de los elementos básicos que definen su forma de articulación. En particular se prohíbe el enlucido del muro.

b) Respetar el mantenimiento de todos los elementos accesorios que definen el paredón de El Terrer, en especial los agujeros provocados por los impactos de los disparos de cualquier naturaleza.

4.3. No está permitido realizar actividad alguna que pueda llevar al deterioro del bien protegido ni de su entorno, o que implique el menosprecio de la dignidad de la memoria de las víctimas ejecutadas, quedando solo permitidas las actividades encaminadas a la dignificación del lugar, el homenaje a las víctimas y sus familiares o las dirigidas a establecer rutas de la memoria democrática, actividades didácticas y similares.

4.4. No se autorizará ninguna edificación e instalación en su entorno cualquiera que sea su uso, excepto aquellas vinculadas a la protección y/o divulgación del bien.

4.5. Se prohíbe el acceso con vehículos motorizados a zonas o viales incluidos en el entorno que en la actualidad no se encuentren asfaltados, con la excepción de los vehículos de uso agrícola, ganadero, forestal y patrimonial.

4.6. Quedan expresamente prohibidos el vertido de residuos, los movimientos de tierras y excavaciones, salvo aquellos movimientos y actuaciones que sean necesarios para el estudio, conservación y puesta en valor del bien.

5. Obligacions i drets

5.1. Les persones propietàries, titulars de drets o simples posseïdors dels terrenys o immobles inscrits com a lloc de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana, a més de les obligacions a les quals es refereix l'article 3, en tot cas hauran de:

a) Comunicar a l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques, o òrgan que corresponga, de conformitat amb la Llei 14/2017, de 10 de novembre, les transmissions o actuacions que, en relació amb els béns inscrits, efectuen per qualsevol títol, causa o circumstància, així com els danys o altres afectacions que aquests patiscuen.

b) Permetre la seua senyalització i interpretació, conforme amb el que s'estableix en l'article 28 de la Llei 14/2017, de 10 de novembre, de la Generalitat, de memòria democràtica i per a la convivència de la Comunitat Valenciana.

c) Permetre la visita pública en dies i hores prèviament assenyalats. El compliment d'aquesta obligació podrà ser dispensat totalment o parcialment per l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques, o òrgan que corresponga, de conformitat amb la Llei 14/2017, de 10 de novembre, quan hi haja causa justificada.

d) Quantes altres obligacions se'ls imposen expressament per la normativa d'aplicació en matèria de memòria democràtica i patrimoni cultural valencià.

5.2. Les persones propietàries, titulars de drets o simples posseïdors dels terrenys o immobles inscrits com a lloc de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana, tenen els drets següents:

a) Rebre assessorament per part de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques, o òrgan que corresponga, de conformitat amb la Llei 14/2017, de 10 de novembre, en tot el relatiu a la conservació i protecció del bé.

b) Sol·licitar subvencions o altres mesures de foment que puguen establir-se per a la seua conservació.

6. Règim d'intervenció administrativa

1. L'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques, o òrgan que corresponga, de conformitat amb la Llei 14/2017, de 10 de novembre, podrà impedir qualsevol enderrocamment i suspendre qualsevol classe d'obra o intervenció necessàries per a salvaguardar la integritat del bé inscrit en el catàleg de llocs de la memòria.

2. Les entitats locals hauran de comunicar a l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques, o òrgan que corresponga, de conformitat amb la Llei 14/2017, de 10 de novembre, amb caràcter previ a la seua tramitació, les sol·licituds de llicència d'enderrocament, d'obra o intervenció que els siguen formulades i afecten un lloc de la memòria inscrit.

3. De conformitat amb el que prescriu l'article 27 de la 14/2017, de 10 de novembre, els instruments de planificació territorial i el planejament urbanístic municipal establiran determinacions d'ordenació, concordes amb el règim de protecció establert per als béns inscrits en el Catàleg de llocs i itineraris de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana.

4. El planejament urbanístic inclourà els llocs inscrits en el corresponent catàleg, mitjançant fitxa individualitzada i amb grau de protecció adequat a la preservació d'aquests béns.

5. D'igual manera, en les actuacions sotmeses als instruments de prevenció i control ambiental segons la legislació vigent, s'adoptaran les mesures protectores i cautelars necessàries per a conservar els béns inscrits en el Catàleg de llocs i itinerari de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana.

6. Amb la finalitat de salvaguardar els valors que van motivar la inscripció en el catàleg, serà necessària l'autorització de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques, o òrgan que corresponga, de conformitat amb la Llei 14/2017, de 10 de novembre, per a qualsevol canvi o modificació que es desitge dur a terme en un lloc de la memòria i que pot afectar-ne la conservació, tant de tota mena d'obres o intervenció, incloent-hi remocions del terreny, com canvis d'ús, cablejat, antenes i conduccions aparents.

5. Obligaciones y derechos

5.1. Las personas propietarias, titulares de derechos o simples poseedoras de los terrenos o inmuebles inscritos como lugar de la memoria democrática de la Comunitat Valenciana, además de las obligaciones a las que se refiere el artículo 3, deberán en todo caso:

a) Comunicar al Instituto Valenciano de la Memoria Democrática, los Derechos Humanos y las Libertades Públicas, u órgano que corresponda de conformidad con la Ley 14/2017, de 10 de noviembre, las transmisiones o actuaciones que, en relación con los bienes inscritos, efectúen por cualquier título, causa o circunstancia, así como los daños u otras afectaciones que sufran los mismos.

b) Permitir su señalización e interpretación, conforme a lo establecido en el artículo 28 de la Ley 14/2017, de 10 de noviembre, de la Generalitat de Memoria Democrática y para la convivencia de la Comunitat Valenciana.

c) Permitir la visita pública en días y horas previamente señalados. El cumplimiento de esta obligación podrá ser dispensado total o parcialmente por el Instituto Valenciano de la Memoria Democrática, los Derechos Humanos y las Libertades Públicas u órgano que corresponda de conformidad con la Ley 14/2017, de 10 de noviembre, cuando medie causa justificada.

d) Cuantas otras obligaciones se les impongan expresamente por la normativa de aplicación en materia de memoria democrática y patrimonio cultural valenciano.

5.2. Las personas propietarias, titulares de derechos o simples poseedoras de los terrenos o inmuebles inscritos como lugar de la memoria democrática de la Comunitat Valenciana, tienen los siguientes derechos:

a) Recibir asesoramiento por parte del Instituto Valenciano de la Memoria Democrática, los Derechos Humanos y las Libertades Públicas u órgano que corresponda, de conformidad con la Ley 14/2017, de 10 de noviembre, en todo lo relativo a la conservación y protección del bien.

b) Solicitar subvenciones u otras medidas de fomento que puedan establecerse para su conservación.

6. Régimen de intervención administrativa

1. El Instituto Valenciano de la Memoria Democrática, los Derechos Humanos y las Libertades Públicas u órgano que corresponda de conformidad con la Ley 14/2017, de 10 de noviembre, podrá impedir cualquier derribo y suspender cualquier clase de obra o intervención que sea necesarias para salvaguardar la integridad del bien inscrito en el catálogo de lugares de la memoria.

2. Las entidades locales deberán comunicar al Instituto Valenciano de la Memoria Democrática, los Derechos Humanos y las Libertades Públicas, u órgano que corresponda de conformidad con la Ley 14/2017, de 10 de noviembre, con carácter previo a su tramitación, las solicitudes de licencia de derribo, de obra o intervención que les sean formuladas y afecten a un lugar de la memoria inscrito.

3. De conformidad con lo que prescribe el artículo 27 de la 14/2017, de 10 de noviembre, los instrumentos de planificación territorial y el planeamiento urbanístico municipal establecerá determinaciones de ordenación acordes con el régimen de protección establecido para los bienes inscritos en el Catálogo de lugares e itinerarios de la memoria democrática de la Comunitat Valenciana.

4. El planeamiento urbanístico incluirá los lugares inscritos en el correspondiente catálogo mediante ficha individualizada y con grado de protección adecuado a la preservación de dichos bienes.

5. De igual manera, en las actuaciones sometidas a los instrumentos de prevención y control ambiental según la legislación vigente, se adoptarán las medidas protectoras y cautelares necesarias para conservar los bienes inscritos en el Catálogo de lugares e itinerario de la memoria democrática de al Comunitat Valenciana.

6. Con la finalidad de salvaguardar los valores que motivaron la inscripción en el catálogo, será necesaria la autorización del Instituto Valenciano de la Memoria Democrática, los Derechos Humanos y las Libertades Públicas, u órgano que corresponda de conformidad con la Ley 14/2017, de 10 de noviembre, para cualquier cambio o modificación que se desee llevar a cabo en un lugar de la memoria y que puede afectar a su conservación, tanto de todo tipo de obras o intervención, incluyendo remociones del terreno, como cambios de uso, cableado, antenas y conducciones aparentes.

7. La sol·licitud d'autorització haurà d'acompanyar-se amb un projecte de conservació corresponent a la intervenció, obra o intervenció que s'hi ha de realitzar, i la seua repercussió sobre la conservació dels valors del bé inscrit.

8. L'autorització s'entendrà caducada si transcorreguera un any sense haver-se iniciat les actuacions per a les quals va ser sol·licitada.

9. Es prohibeixen l'emmagatzematge a l'aire lliure de materials i l'abocament de residus. La senyalització del lloc per a la seua dignificació haurà d'ajustar-se a la tipologia que s'establisca i serà harmònica amb el lloc i el seu significat històric.

7. Patrimoni arqueològic

Per a la realització d'intervencions arqueològiques en el bé inscrit com a Lloc de la Memòria Democràtica, s'haurà de presentar una proposta d'intervenció que haurà de definir el seu abast en els termes que prescriu la Llei 4/1998, d'11 de juny, del patrimoni cultural valencià, modificada per la Llei 9/2017, de 7 d'abril, i anirà acompanyada de la documentació tècnica oportuna que en permeta l'avaluació patrimonial. També haurà d'especificar la ubicació, així com adjuntar les fotografies que permeten constatar la situació actual i la seua transcendència patrimonial.

8. Àmbit memorialista protegit

1. Formen part del lloc de la memòria protegit, el mur, els seus elements i parts, així com un entorn de 8.370 m², i tots aquells elements que en l'actualitat es troben ocults a la vista i els que, en un futur (després de treballs arqueològics, de restauració, de conservació i posada en valor) pogueren, si fa el cas, exhumar-se.

2. Així mateix, queden protegits com a béns mobles de l'àrea declarada i gaudiran de la mateixa protecció, tots aquells elements actuals o futurs, que s'instal·len en l'espai declarat per a la dignificació i homenatge a les víctimes.

9. Senyalització, interpretació i difusió

1. L'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques, o òrgan que corresponga, de conformitat amb la Llei 14/2017, de 10 de novembre, farà la senyalització i interpretació del bé protegit mitjançant la senyalística corporativa sobre memòria democràtica aprovada.

2. Aquest òrgan adoptarà les mesures oportunes per a la difusió i divulgació dels llocs de la memòria, així com dels valors que representa.

10. Règim sancionador

1. L'incompliment de les obligacions i deures previstos en els preceptes anteriors donarà lloc a l'exigència de la corresponent responsabilitat sancionadora, en els termes de l'art. 59 i següents de la Llei 14/2017.

2. D'igual manera, l'incompliment de les obligacions i deures establits en els preceptes anteriors sobre el règim de protecció, usos compatibles i mesures cautelars, facultarà a la Generalitat Valenciana l'expropiació forçosa dels terrenys i immobles inscrits com a llocs de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana, per causa d'utilitat pública o interès social. Constituirà a més causa d'interès social per a l'expropiació per la Generalitat Valenciana el perill de destrucció o deterioració irreparable del bé.

Contra la present resolució, que posa fi a la via administrativa, es podrà interposar recurs contenciós administratiu en el termini de dos mesos, comptats des de l'endemà de la notificació o publicació, de conformitat amb el que es disposa en els articles 8, 14 i 46 de la Llei 29/1998, de 13 de juliol, reguladora de la jurisdicció contenciosa administrativa. Tot això sense perjudici que s'utilitze qualsevol altra via que es considere oportuna.

València, 25 d'octubre de 2022.– La consellera de Participació, Transparència, Cooperació i Qualitat Democràtica: Rosa Pérez Garijo.

7. La solicitud de autorización deberá acompañarse con un proyecto de conservación correspondiente a la intervención que se debe realizar obra o intervención y su repercusión sobre la conservación de los valores del bien inscrito.

8. La autorización se entenderá caducada si transcurriera un año sin haberse iniciado las actuaciones para las que fue solicitada.

9. Se prohíben el almacenaje al aire libre de materiales y el vertido de residuos. La señalización del lugar para su dignificación deberá ajustarse a la tipología que se establezca y será armónica con el lugar y su significado histórico.

7. Patrimonio arqueológico

Para la realización de intervenciones arqueológicas en el bien inscrito como Lugar de la Memoria Democrática, se deberá presentar una propuesta de intervención que deberá definir su alcance en los términos que prescribe la Ley 4/1998, de 11 de junio, del Patrimonio Cultural Valenciano, modificada por la Ley 9/2017, de 7 de abril, e ir acompañada de la documentación técnica oportuna que permita su evaluación patrimonial. También deberá especificar la ubicación así como adjuntar las fotografías que permitan constatar la situación actual y su transcendencia patrimonial.

8. Ámbito memorialista protegido

1. Forman parte del lugar de la memoria protegido, el muro, sus elementos y partes, así como un entorno de 8.370 m² y todos aquellos elementos que en la actualidad se encuentren ocultos a la vista y los que en un futuro (tras trabajos arqueológicos, de restauración, de conservación y puesta en valor) pudieran, en su caso, exhumarse.

2. Asimismo, quedan protegidos como bienes muebles del área declarada y gozarán de la misma protección, todos aquellos elementos actuales o futuros, que se instalen en el espacio declarado para la dignificación y homenaje a las víctimas.

9. Señalización, interpretación y difusión

1. El Instituto Valenciano de la Memoria Democrática, los Derechos Humanos y las Libertades Públicas, u órgano que corresponda de conformidad con la Ley 14/2017, de 10 de noviembre, procederá a la señalización e interpretación del bien protegido mediante la señalética corporativa sobre memoria democrática aprobada.

2. Dicho órgano adoptará las medidas oportunas para la difusión y divulgación de los lugares de la memoria así como de los valores que representa.

10. Régimen sancionador

1. El incumplimiento de las obligaciones y deberes previstos en los preceptos anteriores dará lugar a la exigencia de la correspondiente responsabilidad sancionadora en los términos del art. 59 y siguientes de la Ley 14/2017.

2. De igual manera, el incumplimiento de las obligaciones y deberes establecidos en los preceptos anteriores sobre el régimen de protección, usos compatibles y medidas cautelares, facultará a la Generalitat Valenciana la expropiación forçosa de los terrenos e inmuebles inscritos como lugares de la memoria democrática de la Comunitat Valenciana, por causa de utilidad pública o interès social. Constituirá además causa de interès social para la expropiación por la Generalitat Valenciana el peligro de destrucción o deterioro irreparable del bien.

Contra la presente resolución, que pone fin a la vía administrativa, se podrá interponer recurso contencioso-administrativo en el plazo de dos meses, contados desde el día siguiente al de su notificación o publicación, de conformidad con lo dispuesto en los artículos 8, 14 y 46 de la Ley 29/1998, de 13 de julio, reguladora de la jurisdicción contencioso-administrativa. Todo ello sin perjuicio de que se utilice cualquier otra vía que se considere oportuna.

València, 25 de octubre de 2022.– La consellera de Participació, Transparència, Cooperació y Calidad Democrática: Rosa Pérez Garijo.

ANNEXOS

Per a l'elaboració dels annexos següents s'ha utilitzat, entre altres, la fitxa del vigent Catàleg de Béns i Espais Protegits de Paterna, aprovat en 2012 (BOP núm. 17, de 27.01.2015), i que formulada de manera independent al PGOU, constitueix l'instrument complementari del planejament que estableix el règim jurídic urbanístic i patrimonial al qual queda sotmés el bé, de conformitat amb la Llei 5/2014, de 25 de juliol, d'ordenació del territori, urbanisme i paisatge, de la Comunitat Valenciana (LOTUP); l'obra de Vicent Gavarda Cebellán, en concret la publicació *Els afusellaments al País Valencià (1938-1956)*. Publicacions de la Universitat de València, núm. 1 (2007); i l'article de Miguel Mezquida Fernández i Alejandro Calpe Vicente: *El paredó de Paterna: un deute amb un dels espais de memòria més significatius del País Valencià*, publicat en *Violència, conceptualització, memòria, repressió, estudis, monumentalització, exhumacions. València 1939-2020*; Diputació de València, pp. 213-234. S'ha emprat també informació allotjada en el visor de l'Institut Cartogràfic Valencià i en la seu electrònica del Cadastre.

ANNEX I

A. IDENTIFICACIÓ DEL BÉ LLOC DE LA MEMÒRIA «EL paredó del terrer» DE PATERNA (VALÈNCIA).

A. 1. Denominació principal:
Paredó del terrer de Paterna.

A. 2. Localització:
Província: València
Comarca: Horta Nord
Municipi: Paterna

A.3. Referència cadastral:
0169620YJ2706N0001UJ (ocupant el mateix bé i el seu entorn una part d'aquesta referència cadastral, d'aproximadament uns 8.370 m²).

Superfície gràfica total de la referència cadastral: 103.352 m².
Ur. Polígon Nord 27 BI: A sòl classe urbana. Ús principal: sòl sense edificar.
Sector Pla del Rector (antic PP Militars).
Titularitat privada.

A.4. Cronologia:
El paredó del terrer va formar part en els seus orígens de la galeria de tir del Campament Militar de Paterna, la construcció de la qual es va dur a terme en la dècada de 1920.

En 1923 es va crear el 6^è Regiment d'Artilleria Lleugera de Campanya, la base del qual es trobava en les instal·lacions del Campament Militar de Paterna. Posteriorment, després de la Guerra Civil, es creà el Regiment d'Artilleria 17 i el Regiment d'Artilleria 43 (dissolt en 1960), amb base també en aquest campament.

La galeria estava integrada dins de les construccions pròpies del campament, que comptava amb tot el necessari per a l'ensinistrament i allotjament de tropes militars. Aquest complex militar va anar ampliant-se al llarg del segle XIX, i finals del XX. Francisco de Castells, coronel d'Enginyers, va ser l'encarregat d'efectuar algunes reformes en les instal·lacions durant l'any 1924.

La construcció de la galeria va tindre a veure amb els canvis logístics que s'estaven produint dins del recinte, ja que fins a mitjan segle XIX la pràctica totalitat del campament albergava soldats del cos d'artilleria.

La presència de tropes d'infanteria era quasi testimonial, però en la segona meitat del XIX es va decidir incloure una major quantitat de soldats en el campament d'aquesta arma, construint-se una caserna d'Infanteria. Per això, es necessitava un lloc per a fer pràctiques de tir, d'aquí ve que es construïra la galeria.

La galeria va comptar amb diverses modificacions al llarg dels anys; la més important es va registrar amb l'arribada del fusell Måuser a l'exèrcit espanyol, ampliant-se la distància de tir de 85 a 100 metres.

ANEXOS

Para la elaboración de los anexos siguientes se ha utilizado, entre otros, la ficha del vigente Catálogo de Bienes y Espacios Protegidos de Paterna, aprobado en 2012 (BOP 17, 27.01.2015) y que formulado de forma independiente al PGOU constituye el instrumento complementario del planeamiento que establece el régimen jurídico urbanístico y patrimonial al que queda sometido el bien de conformidad con la Ley 5/2014, de 25 de julio, de ordenación del territorio, urbanismo y paisaje, de la Comunitat Valenciana (LOTUP); la obra de Vicent Gavarda Cebellán, en concreto la publicación *Els afusellaments al País Valencià (1938-1956)*. Publicaciones de la Universidad de València; Núm. 1 (2007); y el artículo de Miguel Mezquida Fernández y Alejandro Calpe Vicente: *El Paredón de Paterna: una deuda con uno de los Espacios de Memoria más significativos del País Valenciano*, publicado en *Violencia, conceptualización, memoria, represión, estudios, monumentalización, exhumaciones. Valencia 1939-2020*; Diputación de Valencia, pp. 213-234. Se ha empleado también información alojada en el visor del Instituto Cartográfico Valenciano y en la sede electrónica del Catastro.

ANEXO I

A. IDENTIFICACIÓN DEL BIEN LUGAR DE LA MEMORIA EL PAREDÓN DE EL TERRER DE PATERNA (VALENCIA).

A.1. Denominación principal:
Paredón de El Terrer de Paterna

A.2. Localización:
Província: Valencia
Comarca: Horta Nord
Municipio: Paterna

A.3. Referencia Catastral:
0169620YJ2706N0001UJ (ocupando el propio bien y su entorno una parte de dicha Referencia Catastral, de aproximadamente unos 8.370 m²).

Superfície gràfica total de la Referencia Catastral: 103.352 m².
Ur. Polígono Norte 27 BI: A Suelo Clase Urbano. Uso principal: Suelo sin edificar.
Sector Plá del Retor (Antiguo PP Militares).
Titularidad privada.

A.4. Cronología:
El paredón de El Terrer formó parte en sus orígenes de la galería de tiro del Campamento Militar de Paterna, cuya construcción se llevó a cabo en la década de 1920.

En 1923 se creó el 6º Regimiento de Artillería Ligera de Campaña cuya base se encontraba en las instalaciones del Campamento Militar de Paterna. Posteriormente, tras la guerra civil, se creará el Regimiento de Artillería 17 y el Regimiento de Artillería 43 (disuelto en 1960) con base también en este Campamento.

La galeria estaba integrada dentro de las construcciones propias del *Campamento*, que contaba con todo lo necesario para el adiestramiento y alojamiento de tropas militares. Este complejo militar fue ampliándose a lo largo del siglo XIX, y finales del XX. Francisco de Castells, Coronel de Ingenieros, fue el encargado de efectuar algunas reformas en las instalaciones durante el año 1924.

La construcción de la galeria tuvo que ver con los cambios logísticos que se estaban produciendo dentro del recinto, ya que hasta mediados del siglo XIX la práctica totalidad del campamento albergaba soldados del cuerpo de artillería.

La presencia de tropas de infantería era casi testimonial, pero en la segunda mitad del XIX se decidió incluir una mayor cantidad de soldados en el *Campamento* de esta arma, construyéndose un cuartel de Infantería. Por ello, se necesitaba un lugar para hacer prácticas de tiro, de ahí que se construyese la galeria.

La galeria contó con varias modificaciones a lo largo de los años; la más importante se registró con la llegada del fusil *Mauser* al ejército español, ampliándose la distancia de tiro de 85 m. a 100 m.

La galeria de tir del terror és l'única de les existents en les instal·lacions que s'ha conservat fins hui. El seu ús com a galeria de tir pròpiament dita seria interromput a partir de 1939, encara que es desconeix si el doble ús que se li va donar, tant com a lloc d'afusellament o galeria de tir, es van compaginar en el temps.

El paredó va estar en ús com a lloc d'afusellaments des d'abril de 1939 fins a 1956. A partir d'aquest moment va perdre la funció de lloc d'execució, i va continuar emprant-se en la instrucció militar de nous membres de la caserna de Paterna. Posteriorment, ja en democràcia, la galeria de tir va caure en l'oblit.

Fins a finals dels anys noranta del segle XX i principis del segle XXI, no es van posar en marxa diferents iniciatives per part de col·lectius memorialistes com l'Ateneu Republicà de Paterna (ARPA), o el Grup per a la Recuperació de la Memòria Històrica de València (GRMHV), promovent diversos actes de record i memòria i exigint la dignificació d'aquest emblemàtic espai de memòria.

Actualment s'ha configurat com un lloc de memòria on, cada 14 d'abril i 1 de novembre, es realitzen actes i trobades per part de familiars i organitzacions republicanes, sindicals, polítiques, etc., en record de les víctimes.

B. IDENTIFICACIÓ DELS VALORS MATERIALS, HISTÒRICS O SIMBÒLICS QUE EN JUSTIFIQUEN LA INSCRIPCIÓ.

Si bé la memòria democràtica es transmet a través dels diferents vestigis que han arribat fins a l'actualitat: documents, testimoniatges orals, relats familiars, imatges, enregistraments sonors i audiovisuals; també a través dels llocs en els quals es van produir els tristes i tràgics esdeveniments que van impedir el desenvolupament d'una societat democràtica és possible recuperar la memòria democràtica.

Conxita Mir Curcó en el seu article *Acció pública i regulació memorial del territori* (Barcelona, 2009), en R. Vinyes (Ed.): *L'Estat i la memòria. Governos i ciutadans enfront dels traumes de la història*, pàg. 523-547, RBA, exposa que: «la recuperació de la memòria a partir dels elements físics, permet fixar el passat en el territori, pot oferir l'oportunitat d'utilitzar l'espai públic com un instrument eficaç al servei de l'aprenentatge democràtic».

La importància essencial del paredó del terror de Paterna rau en el fet de constituir un testimoniatge excepcional de la brutal repressió, per part dels vencedors, en el territori de la Comunitat Valenciana durant el final de la Guerra Civil i la Dictadura.

Per tant, el seu protagonisme històric i simbòlic, envoltat de fets traumàtics, exigeix la seua protecció com a lloc de la memòria així com la seua deguda dignificació i interpretació. Es pretén així que quede fixat materialment el passat i es contribuïssa d'aquesta manera a l'estudi d'un espai vinculat al terror, on es van cometre tot tipus de vulneracions dels drets humans després de la Guerra Civil i durant la Dictadura, pels qui es van alçar contra el poder legítimament constituït de la II República, i van acudir a la violència com a mitjà de defensar i imposar les seues idees, la seua ideologia i el seu projecte polític.

A més, la seua rellevància per a la Comunitat Valenciana és manifesta. A la Comunitat Valenciana existeixen escassos exemples d'aquest tipus espai; és el cas de la ciutat de Castelló de la Plana, en què es va emplaçar un monòlit al costat del riu Sec, on van ser afusellades més de 700 víctimes; al cementeri de Sueca (57 afusellats); i el cementeri de Dénia (52 afusellats), al costat de l'antiga tàpia del qual hi havia el cementeri civil, que encara conserva els impactes d'alguns trets. També van ser usades com a tal, les tàpies dels cementeris d'Alzira, Lliria i Torrent.

B.1. Valors materials

L'interès material o físic de l'espai del paredó del terror consisteix en el manteniment d'una instal·lació originàriament militar, de singular tipologia, que va veure amb el temps transformat el seu ús de galeria de tir a paredó d'execucions dels opositors al règim feixista, nascut al final de la Guerra Civil.

En l'actualitat el conjunt està compost pel mur de maçoneria, el fossat i el mur paral·lel. El sistema constructiu emprat per a la seua construcció era l'existent en l'època: mur de pedra i maçoneria.

Actualment és visible una mínima part del que en el seu moment va ser el conjunt original, en bona part a causa del total abandó que pateix aquest lloc (que sovint s'utilitza com a abocador il·legal).

B.2. Valors històrics i simbòlics

La galeria de tiro de El Terror es la única de las existentes en las instalaciones que se ha conservado hasta hoy. Su uso como galeria de tiro propiamente dicha sería interrumpido a partir de 1939, aunque se desconoce si el doble uso que se le dio tanto como lugar de fusilamiento o galeria de tiro se compaginaron en el tiempo.

El paredón estuvo en uso como lugar de fusilamientos desde abril de 1939 hasta 1956. A partir de este momento perdió la función de lugar de ejecución, y siguió empleándose en la instrucción militar de nuevos miembros del Cuartel de Paterna. Posteriormente, ya en democracia, la galeria de tiro cayó en el olvido.

Hasta finales de los años 90 del siglo XX y principios del siglo XXI no se pusieron en marcha diferentes iniciativas por parte de colectivos memorialistas como el Ateneo Republicano de Paterna (ARPA), o el Grupo para la Recuperación de la Memoria Histórica de València (GRMHV), promoviendo diversos actos de recuerdo y memoria y exigiendo la dignificación de este emblemático espacio de memoria.

Actualmente se ha configurado como un lugar de memoria donde cada 14 de abril y 1 de noviembre se realizan actos y encuentros por parte de familiares y organizaciones republicanas, sindicales, políticas, etc., en recuerdo de las víctimas.

B. IDENTIFICACIÓN DE LOS VALORES MATERIALES, HISTÓRICOS O SIMBÓLICOS QUE JUSTIFICAN SU INSCRIPCIÓN.

Si bien la memoria democrática se transmite a través de los diferentes vestigios que han llegado hasta la actualidad: documentos, testimonios orales, relatos familiares, imágenes, grabaciones sonoras y audiovisuales; también a través de los lugares en los que se produjeron los tristes y trágicos acontecimientos que impidieron el desarrollo de una sociedad democrática es posible recuperar la memoria democrática.

Conxita Mir Curcó en su artículo *Acción Pública y regulación memorial del territorio* (Barcelona, 2009), en R. Vinyes (Ed.), *El Estado y la memoria. Gobiernos y ciudadanos frente a los traumas de la historia*, pp. 523-547, RBA, expone que «la recuperación de la memoria a partir de los elementos físicos, permite fijar el pasado en el territorio, puede ofrecer la oportunidad de utilizar el espacio público como un instrumento eficaz al servicio del aprendizaje democrático».

La importancia esencial del paredón de El Terror de Paterna estriba en constituir un testimonio excepcional de la brutal represión por parte de los vencedores en el territorio de la Comunitat Valenciana durante el final de la guerra civil y la dictadura.

Por tanto, su protagonismo histórico y simbólico, rodeado de hechos traumáticos, exige su protección como lugar de la memoria así como su debida dignificación e interpretación. Se pretende así que quede fijado materialmente el pasado y se contribuya de esta manera al estudio de un espacio vinculado al terror en donde se cometieron todo tipo de vulneraciones de los Derechos Humanos tras la guerra civil y durante la dictadura por quienes se alzaron contra el poder legítimamente constituido de la II República y acudieron a la violencia como medio de defender e imponer sus ideas, su ideología y su proyecto político.

Además, su relevancia para la Comunitat Valenciana es manifiesta. En la Comunitat Valenciana existen escasos ejemplos de este tipo espacio; es el caso de la ciudad de Castellón de la Plana donde se emplazó un monolito junto al *Riu Sec* en donde fueron fusilados mas de 700 víctimas, en el cementerio de Sueca (57 fusilados) y el cementerio de Denia (52 fusilados), junto a la antigua tapia del que fue cementerio civil que todavía conserva los impactos de algunos disparos. También fueron usadas como tal, las tapias de los cementerios de Alzira, Lliria y Torrent.

B.1. Valores materiales

El interés material o físico del espacio el paredón de El Terror estriba en el mantenimiento en pie de una instalación originariamente militar, de singular tipología, que vio con el tiempo transformado su uso de galeria de tiro a paredón de ejecuciones de los opositores al régimen fascista alumbrado al final de la guerra civil.

En la actualidad el conjunto está compuesto por el propio muro de mampostería, el foso y el muro paralelo. El sistema constructivo empleado para su construcción era el existente en la época: muro de piedra y mampostería.

Actualmente es visible una mínima parte de lo que en su momento fue el conjunto original, en buena parte debido al total abandono que viene padeciendo este lugar (utilizándose frecuentemente como vertedero ilegal).

B.2. Valores históricos y simbólicos

A més, el paredó del terror constitueix un element d'especial rellevància simbòlica i històrica de la Comunitat Valenciana, com a lloc d'afusellament i execucions massives, amb abast emblemàtic tant per a la mateixa població de Paterna, com per al conjunt del territori valencià, i el record del qual roman viu en la memòria col·lectiva.

El context històric pel qual és conegut aquest lloc és el de la Dictadura franquista, més en concret, el període de la fi de la Guerra Civil i la posterior postguerra, ja que en aquest espai van ser afusellades aproximadament 2.238 persones des de l'any 1939 fins a 1956, de les més que possibles 2.981 assassinades a la província de València.

El terror va ser el lloc triat per la Dictadura per a assassinar milers de persones. Fou el lloc d'afusellament de gent de tota la Comunitat Valenciana (191 municipis), i també d'altres llocs de l'Estat espanyol (41 municipis), on queden representades 40 de les 52 províncies que hi havia en l'època.

Es tractaria del segon lloc del territori nacional amb més execucions, després del cementeri de l'Est de Madrid.

La guerra va constituir un tràgic període de dolor i sofriment que va ensagnar la vida i la memòria d'infinat de persones. Aquesta tragèdia es va prologar, després de la victòria de les tropes rebels, durant la posterior Dictadura franquista.

Amb la finalitat de la guerra, la repressió franquista va començar de manera ferma i sistemàtica a la Comunitat Valenciana, i es va manifestar en el paredó.

Al cementeri de Paterna es van recollir entre altres assassinats, els cadàvers provinents de l'aplicació de la major part de les sentències dictades en judicis sumaríssims i consells de guerra, pels il·legítims tribunals militars de la ciutat de València i d'altres municipis.

Fins a Paterna eren enviats tots els sentenciats a mort pel Tribunal Militar de València, centralitzant gran part de la repressió franquista de la província i quasi la meitat de la Comunitat Valenciana.

A les primeres detencions selectives d'autoritats republicanes (alcaldes, regidors, governadors civils, líders de partits marxistes i organitzacions sindicals socialistes i anarquistes, algun representant militar), van seguir massives detencions de simples militants, obrers i professionals que s'havien oposat d'una forma o una altra al colp militar, o van manifestar en algun moment la seua lleialtat a la República.

A diferència de l'ocorregut en la resta de l'Estat, en el cas de la província de València, les sentències dictades en la capital de la província no es van dur a terme en la mateixa ciutat ni en les tàpies del seu cementeri, ni als patis de les seues casernes, sinó que van ser aplicades en el camp de tir del terror de Paterna i les víctimes enterrades al seu cementeri.

Els reus que arribaven a aquest lloc provenien de diversos penals. La majoria venien de la Presó Cel·lular o Presó Model i del Penal de Sant Miquel dels Reis, encara que també de presons menors com la Presó Militar de Montolivet, la Presó Convent de Santa Clara de Dones, o centres provisionals com la Presó de les Torres de Quart, tots ells situats a València. També s'han documentat casos en els quals es van traslladar víctimes des d'altres partits judicials, com Lliria, Gandia o Xàtiva.

La *saca* de condemnats del dia, enviats des dels diferents centres penitenciaris, eren prèviament posats en capella perquè si ho desitjaven es pogueren confessar. Poc després se'ls emmanillava i se'ls pujava a camions per a ser traslladats fins a Paterna. Segons diferents testimoniatges, els presos arribaven en camió fins a la mateixa galeria de tir, i depenent de la quantitat de sentenciats a mort, podien realitzar-se diferents tandes d'afusellament. La població local que vivia en les zones limítrofes sentia els trets de cadascuna de les execucions.

Segons les fonts orals i bibliogràfiques, els presos arribaven en el camió fins a la mateixa galeria de tir on l'execució podia fer-se de dues formes diferents. La primera d'elles era col·locar-los contra la tàpia i realitzar l'execució (aquesta forma era l'habitual en tota la geografia espanyola); però a Paterna es va contemplar una segona manera de dur a terme els escamots d'afusellament:

Atés l'horari d'execució (matí o vesprada) i el posicionament del sol en l'horitzó, les víctimes podrien haver sigut situades sobre el mur, col·locant-se l'escamot d'execució en direcció al talús.

Aquests mateixos testimoniatges assenyalen també que, aprofitant la forma de la galeria de tir, s'hi pujava els reus perquè quan es produïen els trets de l'execució, aquests caigueren a terra i d'ací eren recollits

Además, el paredón de El Terror constituye un elemento de especial relevancia simbólica e histórica de la Comunitat Valenciana, como lugar de fusilamiento y ejecuciones masivas, con alcance emblemático tanto para la propia población de Paterna, como para el conjunto del territorio valenciano, y cuyo recuerdo permanece vivo en la memoria colectiva.

El contexto histórico por el que es conocido este lugar es el de la dictadura franquista, más en concreto, el periodo del fin de la guerra civil y la posterior postguerra, ya que en dicho espacio fueron fusiladas aproximadamente 2.238 personas desde el año 1939 hasta 1956, de las posibles 2.981 asesinadas en la provincia de Valencia.

El Terror fue el lugar elegido por la dictadura para asesinar a miles de personas. Fue el lugar de fusilamiento de gentes de toda la Comunitat Valenciana (191 municipios) y también de otros lugares del Estado español (41 municipios), quedando representadas 40 de las 52 provincias que había en la época.

Se trataría del segundo lugar del territorio nacional con más ejecuciones, tras el cementerio del Este de Madrid.

La guerra constituyó un trágico período de dolor y sufrimiento que ensangrentó la vida y la memoria de infinidad de personas. Esta tragedia se prologó, tras la victoria de las tropas rebeldes, durante la posterior dictadura franquista.

Con el fin de la guerra, la represión franquista comenzó de manera firme y sistemática en la Comunitat Valenciana manifestándose esta en el propio paredón.

En el cementerio de Paterna se recogieron entre otros asesinatos, los cadáveres procedentes de la aplicación de la mayor parte de las sentencias dictadas en juicios sumarísimos y Consejos de Guerra por los ilegítimos tribunales militares de la ciudad de Valencia y de otros municipios.

Hasta Paterna eran enviados todos los sentenciados a muerte por el Tribunal Militar de Valencia, centralizando gran parte de la represión franquista de la provincia y casi la mitad de la Comunitat Valenciana.

A las primeras detenciones selectivas de autoridades republicanas (alcaldes, concejales, gobernadores civiles, líderes de partidos marxistas y organizaciones sindicales socialistas y anarquistas, algún representante militar) siguieron masivas detenciones de simples militantes, obreros y profesionales que se habían opuesto de una forma u otra al golpe militar, o manifestaron en algún momento su lealtad a la República.

A diferencia de los ocurrido en el resto del Estado, en el caso de la provincia de Valencia, las sentencias dictadas en la capital de la provincia no se llevaron a cabo en la propia ciudad ni en las tapias de su cementerio, ni en los patios de sus cuarteles sino que fueron aplicadas en el campo de tiro de El Terror de Paterna y enterrados en su cementerio.

Las víctimas que llegaban a dicho lugar procedían de diversos penales. La mayoría venían de la Prisión Celular o *Cárcel Modelo* y del Penal de San Miguel de los Reyes, aunque también de prisiones menores como la Prisión Militar de Montolivet, la Prisión Convento de Santa Clara de Mujeres, o centros provisionales como la Prisión de las Torres de Quart, todos ellos situados en Valencia. También se han documentado casos en los que se trasladaron víctimas desde otros partidos judiciales, como Lliria, Gandia o Xàtiva.

La *saca* de condenados del día, enviados desde los diferentes centros penitenciarios, eran previamente puestos en *capilla* para que si lo deseaban se pudiesen confesar. Poco después se les maniatava y se les subía a camiones para ser trasladados hasta Paterna. Según distintos testimonios, los presos llegaban en camión hasta la misma galeria de tiro, y dependiendo de la cantidad de sentenciados a muerte, podían realizarse diferentes *tandas* de fusilamiento. La población local que vivía en las zonas aledañas oía los disparos de cada una de las ejecuciones.

Según las fuentes orales y bibliográficas, los presos llegaban en el camión hasta la misma galeria de tiro donde la ejecución podía hacerse de dos formas diferentes. La primera de ellas era colocarlos contra la tapia y realizar la ejecución (esta forma era la habitual en toda la geografia española); pero en Paterna se contempló una segunda forma de llevar a cabo los pelotones de fusilamiento:

Atendiendo al horario de ejecución (mañana o tarde) y al posicionamiento del sol en el horizonte, las víctimas podrían haber sido situadas sobre el muro, colocándose el pelotón de ejecución en dirección al talud.

Estos mismos testimonios señalan también que aprovechando la forma de la galeria de tiro se subía a los reos a ella para que cuando se produjeran los disparos de la ejecución, estos cayeran al suelo y de ahí

per un carretó que els portaria directament al cementeri de Paterna, a escassos 500 m del terror.

El camí que recorria aquest carro se'n va dir popularment el camí de la Sang, a causa de la reguera de sang que es formava després de cada execució.

Els primers executats a Paterna ho van ser el 2 d'abril de 1939, a penes tres dies després de l'entrada de les tropes franquistes a la ciutat de València i, tret d'alguna excepció, aquest procés va ser l'habitual per a totes les víctimes conduïdes fins a Paterna, sobretot en els primers anys de la Dictadura, quan la repressió va ser dura i sistemàtica, sent rara la setmana en la qual no es realitzaven afusellaments, a raó aproximadament de quinze a trenta persones en cadascuna de les *sagues*, encara que a vegades, com va ser el cas de novembre de 1939, es van realitzar set *sagues*, amb un total de 318 condemnats, i s'executaren en algun moment cinquanta persones en un mateix dia.

Durant els anys successius, i encara que el ritme va ser menor, no es van detindre les execucions fins als anys 50, moment en el qual van ser pràcticament molt residuals i molt concretes, en tractar-se fonamentalment de guerrillers antifeixistes (*maquis*). Doroteo Ibáñez Alconchel, membre del Partit Comunista d'Espanya i de l'Agrupació Guerrillera de Llevant i Aragó, seria l'últim represaliat executat a Paterna el 10 de novembre de 1956.

Els escamots d'afusellament estaven formats per membres de l'exèrcit revoltat i de la Guàrdia Civil. En els primers mesos també està datada la participació de membres de Falange. El canvi d'uns piquets d'afusellament per uns altres no va ser dràstic sinó gradual, produint-se entre finals de 1939 i principis de 1940. Seria a partir de 1941 quan la Guàrdia Civil va acabar assumint la comesa d'executar les penes capitals.

El paredó del terror no va ser l'únic enclavament utilitzat per a materialitzar els afusellaments; durant la postguerra, al terme municipal de Paterna, van ser utilitzades també les tàpies del mateix cementeri municipal.

Per tot això, el paredó del terror de Paterna té una indiscutible i singular rellevància històrica per al poble valencià, i és un espai essencial per a afermar la consciència simbòlica d'identificació i cultura democràtica valenciana, i se situa entre els més destacats del panorama memorialista de l'Estat. En suma, es tracta d'un espai fonamental que actua com a revitalitzador de la memòria democràtica.

C. DESCRIPCIÓ I DETERMINACIÓ DE LES PARTS DEL BÉ I DEL SEU ENTORN QUE SÓN OBJECTE D'INSCRIPCIÓ.

C.1. Són elements objecte d'inscripció el mur d'execucions o paredó i els elements associats a ell (impactes de projectils), així com un entorn de 8.370 m². Així mateix, hauran de ser inscrits tots aquells elements que en l'actualitat es troben ocults a la vista i els que en un futur (després de treballs arqueològics, de restauració, de conservació i posada en valor) podrien exhumar-se.

Segons Francisco de Castells, coronel d'Enginyers, que va ser l'encarregat d'efectuar unes certes reformes en les instal·lacions de Paterna durant l'any 1924, en el seu treball sobre la mateixa estructura (*Campamento militar de Paterna - Valencia*. Memorial de Ingenieros del Ejército - Madrid, 1924), la galeria de tiro (paredón): «Tiene 85 metros de longitud, que van a ser ampliados muy en breve hasta 100, mediante un retorno o trozo de 25 que se le ha de agregar, por 6,50, término medio de altura. En la parte anterior existe un foso de 2.30 de anchura por 1.80 de profundidad y en la parte posterior (cuyo talud está revestido con muros de mampostería ordinaria, en forma de escalones, para contener las tierras...) [...] En el citado foso existen nueve puestos de observación, blindados, para los sirvientes de los blancos y otro para el oficial».

C.2. Quant al paredó, es tracta d'una construcció militar de maçoneria travada amb formigó i revestida amb una potent capa d'aquest mateix material, utilitzada en origen com a galeria de tir d'ensinistrament militar.

El conjunt està compost pel mateix mur de maçoneria, el fossat i el mur paral·lel. El sistema constructiu emprat per a la seua construcció era l'existent en l'època: mur de pedra i maçoneria.

Actualment l'altura de l'estructura oscil·la entre 1,20 i 1,50 m, a causa de la important sedimentació i aterrament de l'entorn i presenta una amplària de 0,6 m. En la seua part frontal s'observen 3 obertures, de les quals una d'elles està quasi cegada per complet a causa del reblliment i moviments de terres realitzats en el passat, prop del mur. Es desconeix si existeix cap altra obertura.

fueran eran recogidos por un carromato que los llevaría directamente al cementerio de Paterna, a escasos 500 m. de El Terror.

El camino que recorría este carro se le llamó popularmente el *Camí de la Sang*, debido al reguero de sangre que se formaba tras cada ejecución.

Los primeros ejecutados en Paterna lo fueron el 2 de abril de 1939, apenas tres días después de la entrada de las tropas franquistas en la ciudad de Valencia y salvo alguna excepción, este *proceso* fue el habitual para todas las víctimas conducidas hasta Paterna, sobre todo en los primeros años de la dictadura, cuando la represión fue dura y sistemática, siendo rara la semana en la que no se realizaban fusilamientos, a razón de, aproximadamente, quince a treinta personas en cada una de las *sacas*, aunque en ocasiones, como fue el caso de noviembre de 1939, se realizaron siete *sacas*, con un total de 318 condenados, ejecutándose en algún momento a cincuenta personas en un mismo día.

Durante los años sucesivos, y aunque el ritmo fue menor, no se detuvieron las ejecuciones hasta los años 50, momento en el que fueron prácticamente muy residuales y muy concretas, al tratarse fundamentalmente de guerrilleros antifascistas (*maquis*). Doroteo Ibáñez Alconchel, miembro del Partido Comunista de España y de la Agrupación Guerrillera de Levante y Aragón, sería el último represaliado ejecutado en Paterna el 10 de noviembre de 1956.

Los pelotones de fusilamiento estaban formados por miembros del ejército sublevado y de la Guardia Civil. En los primeros meses también está datado la participación de miembros de Falange. El cambio de unos piquetes de fusilamiento por otros no fue drástico sino gradual, produciéndose entre finales de 1939 y principios de 1940. Sería a partir de 1941 cuando la Guardia Civil acabó asumiendo el cometido de ejecutar las penas capitales.

El paredón de El Terror, no fue el único enclave utilizado para materializar los fusilamientos durante la postguerra en el término municipal de Paterna, fueron utilizadas también las tapias del propio cementerio municipal.

Por todo ello, el paredón de El Terror de Paterna tiene una indiscutible y singular relevancia histórica para el pueblo valenciano, y es un espacio esencial para afianzar la conciencia simbólica de identificación y cultura democrática valenciana, situándolo entre los más destacados del panorama memorialista del Estado. En suma, se trata de un espacio fundamental que actúa como revitalizador de la memoria democrática.

C. DESCRIPCIÓN Y DETERMINACIÓN DE LAS PARTES DEL BIEN Y DE SU ENTORNO QUE SON OBJETO DE INSCRIPCIÓN.

C.1. Son elementos objeto de inscripción el muro de ejecuciones o paredón y los elementos asociados al mismo (impactos de proyectiles) así como un entorno de 8.370 m². Asimismo, deberán ser inscritos todos aquellos elementos que en la actualidad se encuentren ocultos a la vista y los que en un futuro (tras trabajos arqueológicos, de restauración, de conservación y puesta en valor) podrían exhumarse.

Según Francisco de Castells, Coronel de Ingenieros, que fue el encargado de efectuar ciertas reformas en las instalaciones de Paterna durante el año 1924, en su trabajo sobre la propia estructura (*Campamento militar de Paterna - Valencia*. Memorial de Ingenieros del Ejército - Madrid, 1924), la galería de tiro (*Paredón*): «Tiene 85 metros de longitud, que van a ser ampliados muy en breve hasta 100, mediante un retorno o trozo de 25 que se le ha de agregar, por 6,50, término medio de altura. En la parte anterior existe un foso de 2.30 de anchura por 1.80 de profundidad y en la parte posterior (cuyo talud está revestido con muros de mampostería ordinaria, en forma de escalones, para contener las tierras...) [...] En el citado foso existen nueve puestos de observación, blindados, para los sirvientes de los blancos y otro para el oficial».

C.2. En cuanto al paredón, se trata de una construcción militar de mampostería trabada con hormigón y revestida con una potente capa de este mismo material utilizada en origen como galería de tiro de adiestramiento militar.

El conjunto está compuesto por el propio muro de mampostería, el foso y el muro paralelo. El sistema constructivo empleado para su construcción era el existente en la época: muro de piedra y mampostería.

Actualmente la altura de la estructura oscila entre 1,20 y 1,50 m. debido a la importante sedimentación y aterramiento del entorno y presenta una anchura de 0,6 m. En su parte frontal se observan 3 aberturas, de las cuales una de ellas está casi cegada por completo debido a la colmatación y movimientos de tierras realizados en el pasado, cerca del muro. Se desconoce si existe alguna otra abertura.

– La primera obertura té una boca d'1,25 m, una altura d'1,26 m, i una profunditat d'1,70 m.

– La segona posseeix una obertura d'1,35 m, una altura d'1 m, i una profunditat d'1,40 m.

– Quant a la tercera obertura, quasi engegada, posseeix una amplària d'1,10 m, i un espai obert de 0,1 metres d'altura.

De les dues obertures no engegades es pot apreciar que les seues parets estan fetes de pedra amb volta de pedra i formigó.

Existeix una avantmuralla o mur paral·lel, en el punt més allunyat de la carretera, a una distància que oscil·la entre 2,85 i 3 m.

Segons alguns testimoniatges el terror estaria format per una muntanya de 10 metres d'altura per 100 metres de llarg, amb un mur de ciment que sustentaria la muntanya artificial i un altre mur que suportava la piràmide de terra.

C.3. En l'actualitat tant el paredó com el suposat camí de la Sang es troben deteriorats, donada la utilització de l'entorn com a abocador de terres i enderroc, que ha produït el soterrament del mur i l'esborrat del camí. Algunes intervencions d'entitats memorialistes han netejat i buidat d'enderroc la zona del bé. Hui l'estat del paredó està molt degradat; tot el fossat de la galeria de tir es troba reblit per terra i ocasionalment enderroc, ja que la zona ha sigut utilitzada per a desfer-se il·legalment de material constructiu. El farciment de terres que oculta parcialment el mur i que s'ha anat produint al llarg dels anys, no permet que s'aprecie el mur en la seua magnitud i, per tant, el procés d'afusellament que s'hi realitzava.

Com a elements addicionals han de considerar-se els grafitis i les pintades que s'han anat realitzant sobre la superfície del mur.

No s'han realitzat actuacions recents en el mateix element, encara que en l'actualitat sí que s'estan duent a terme actuacions de neteja i intervenció paisatgista en la zona.

C.4. L'entorn a inscriure de 8.372 m², es justifica per la seua coincidència amb el que figura en la fitxa del vigent Catàleg de béns i espais protegits de Paterna, el qual es correspon amb l'espai d'activitats a desenvolupar previstes com a lloc de la memòria.

C.5. *Uns altres béns adjacents. Elements memorialistes situats en l'entorn.*

Aquests elements queden en l'actualitat fora de la present inscripció com a Lloc de la Memòria de la Comunitat Valenciana, a l'espera d'una posterior actuació i eventual inscripció com a Itinerari de la Memòria per la seua intrínseca relació amb l'espai memorialista que ens ocupa.

C.5.1. *Camí de la Sang.*

Es desconeix amb claredat tant el seu traçat original com la seua cronologia.

Quant al seu traçat en l'actualitat no pot identificar-se clarament el seu antic recorregut, únicament es poden realitzar hipòtesis mitjançant l'anàlisi de fotos aèries antigues. En aquest sentit es tractaria d'un camí que aniria pràcticament en línia recta des del terror fins al cementeri. El ferm del camí és el mateix terreny natural de la zona.

Alguns testimoniatges assenyalen un trajecte alternatiu que travessaria el nucli urbà de Paterna.

Sembla que les primeres vegades que es van utilitzar vehicles per a transportar els cadàvers a les fosses va provocar la protesta de les autoritats locals, per l'escàndol que implicava la reguera de sang que això comportava; es va canviar el trajecte fins al cementeri, creant un accés directe a través dels camps de garrofers.

Es desconeix també la seua cronologia atès que existeixen diferents hipòtesis de treball. Al respecte, una que indica que el camí ja existia abans que l'exèrcit adquirira la propietat dels terrenys, i una altra que estableix que es construiria *ex professo* per a ser emprat en el trasllat dels cossos assassinats cap al cementeri.

C.5.2. *Cementeri municipal.* Durant un llarg període de temps (1939-1956), tant les tàpies del cementeri com el pròxim camp de tir, serien muts testimonis de les execucions perpetrades pel franquisme per a esborrar tot indici de democràcia.

C.5.3. *Fosses comunes del cementeri.* Serien també les 154 fosses comunes en les quals es troben les víctimes de les execucions, un espai memorialista d'especial rellevància, així com el memorial que pròximament es construirà dins de l'espai del cementeri.

– La primera abertura tiene una boca de 1,25 m., una altura de 1,26 m. y una profundidad de 1,70 m.

– La segunda posee una abertura de 1,35 m., una altura de 1 m., y una profundidad de 1,40 m.

– En cuanto a la tercera abertura, casi cegada, posee una anchura de 1,10 m y un espacio abierto de 0,1 m. de altura.

De las dos aberturas no cegadas se puede apreciar que sus paredes están hechas de piedra con bóveda de piedra y hormigón.

Existe un antemuro o muro paralelo, en el punto más alejado de la carretera, a una distancia que oscila entre 2,85 y 3 m.

Según algunos testimonios El Terror estaría formado por una montaña de 10 m. de altura por 100 m. de largo con un muro de cemento que sustentaría la montaña artificial y otro muro que soportaba la pirámide de tierra.

C.3. En la actualidad tanto el paredón como el supuesto *Camí de la Sang* se encuentran deteriorados dada la utilización del entorno como vertedero de tierras y escombros que ha producido el soterramiento del muro y el borrado del camino. Algunas intervenciones de entidades memorialistas han limpiado y despejado de escombros la zona del bien. Hoy el estado del paredón está muy degradado; todo el foso de la galería de tiro se encuentra colmatada por tierra y ocasionalmente escombros, ya que la zona ha sido utilizada para deshacerse ilegalmente de material constructivo. El relleno de tierras que oculta parcialmente el muro y que se ha venido produciendo a lo largo de los años no permite que se aprecie el muro en su magnitud y por ende el proceso de fusilamiento que se realizaba.

Como elementos adicionales deben considerarse los grafitis y pintadas que se han ido realizando sobre la superficie del muro.

No se han realizado actuaciones recientes en el propio elemento, aunque en la actualidad si están llevando a cabo actuaciones de limpieza e intervención paisajista en la zona.

C.4. El entorno a inscribir de 8.372 m², se justifica por su coincidencia con el que figura en la ficha del vigente Catálogo de Bienes y Espacios Protegidos de Paterna, el cual se corresponde con el espacio de actividades a desarrollar previstes como lugar de la memoria.

C.5. *Otros bienes adyacentes. Elementos memorialistas ubicados en el entorno.*

Estos elementos quedan en la actualidad fuera de la presente inscripción como Lugar de la Memoria de la Comunitat Valenciana, a la espera de una posterior actuación y eventual inscripción como Itinerario de la Memoria por su intrínseca relación con el espacio memorialista que nos ocupa.

C.5.1. *Camí de la Sang.*

Se desconoce con claridad tanto su trazado original como su cronología.

En cuanto a su trazado en la actualidad no puede identificarse claramente su antiguo recorrido, únicamente se pueden realizar hipótesis mediante el análisis de fotos aéreas antiguas. En este sentido se trataría de un camino que iría pràcticamente en línea recta desde El Terror hasta el cementerio. El firme del camino es el propio terreno natural de la zona.

Algunos testimonios señalan un trayecto alternativo que atravesaría el núcleo urbano de Paterna.

Parece ser que las primeras veces que se utilizaron vehículos para transportar los cadáveres a las fosas provocó la protesta de las autoridades locales por el escàndalo que implicaba el reguero de sangre que esto suponía; se cambió el trayecto hasta el cementerio, creando un acceso directo a través de los campos de algarrobo.

Se desconoce también su cronología dado que existen distintas hipótesis de trabajo. Al respecto una que indica que el camino ya existía antes de que el ejército adquiriera la propiedad de los terrenos y otra que establece que se construiría *ex profeso* para ser empleado en el traslado de los cuerpos asesinados hacia el cementerio.

C.5.2. *Cementerio Municipal.* Durante un largo período de tiempo (1939-1956) tanto las tapias del cementerio como el cercano campo de tiro serían mudos testigos de las ejecuciones perpetradas por el franquismo para borrar todo atisbo de democràcia.

C.5.3. *Fosas comunes del cementerio.* Serían también las 154 fosas comunes en las que se encuentran las víctimas de las ejecuciones un espacio memorialista de especial relevància, así como el memorial que pròximamente se construirà dentro del espacio cementerial.

Algunes fonts documenten altres llocs de morts violentes fora de l'entorn del terror, com és el cas de la tàpia del Picadero de la caserna militar de Paterna (Gavarda, 2007) o la creu (creu del terme que separa el municipi de Paterna del de Benimàmet); i el Pont de la Mort (segons testimoniatges orals).

C.5.4. Memorial víctimes del franquisme del cementeri de Paterna.

A proposta de la plataforma d'associacions de familiars de les víctimes del franquisme al cementeri de Paterna, s'està tramitant l'aprovació del projecte de construcció del Memorial de les víctimes del franquisme en el mateix cementeri de Paterna, d'acord amb el conveni subscrit en data 14 de març de 2022 entre la Generalitat, a través de la Conselleria de participació, Transparència, Cooperació i Qualitat Democràtica, i l'Ajuntament de Paterna.

D. DELIMITACIÓ CARTOGRÀFICA AMB LES SEUES CORRESPONDENTS COORDENADES GEOGRÀFIQUES.

D.1. Coordenades:

Punt centroide. Fus 30 ETRS89

UTMe 720411

UTMn 4376666

Altura: 64 m. s. n. m.

La delimitació literal del bé i de l'entorn de protecció declarat Lloc de la Memòria el paredó del terror de Paterna comprén un polígon irregular situat dins de la parcel·la 0169620YJ2706N0001UJ del polígon N 27, sector Pla del Rector (antic PP Militars), i delimitat per les coordenades següents (sentit horari):

PUNT	X	Y
1 NE	720446	4376709
2 E	720456	4376675
3 SE	720470	4376631
4 SO	720364	4376608
5 O	720354	4376662
6 NO	720349	4376694

La línia del mateix paredó dins de l'anterior espai transcorreria en línia recta d'est a oest, aproximadament, per les coordenades següents:

X	Y
720454	4376645
720431	4376641
720392	4376632
720361	4376625

L'espai delimitat està situat en un sòl rural sense ús desenvolupat fins al moment. El polígon així delimitat pel seu costat est discorre per la vora d'una part de la carretera que uneix Paterna amb Valterna, mentre que el seu costat oest es configura amb el vial que condueix al Col·legi Jaume I. Aquests dos eixos s'uneixen en la seua part sud en la zona delimitada per la zona d'arbres que acaba a l'esplanada anterior al Col·legi Jaume I.

L'accés es realitza per la CV-365 (V-615), en el quilòmetre 1, eixida Fira València. Després s'agafa el desviament amb direcció pàrquing Jaume I-Lloma Llarga, uns 300 m, i després de passar la tanca del col·legi Jaume I, a mà esquerra al costat d'un camí de terra d'amplària variable que arriba fins al cementeri, conegut tradicionalment com a camí de la Sang. El paisatge circumdant està format per matoll baix, esguitat de garrofers i pins, una miqueta degradat per moviments de terres i la utilització, en el passat, dels voltants com a abocadors incontrolats.

Algunas fuentes documentan otros lugares de muertes violentas fuera del entorno de El Terror, como es el caso de la tapia el *Picadero* del cuartel militar de Paterna (Gavarda, 2007) o la *Creu* (cruz del término que separa el municipio de Paterna del de Benimàmet); y el *Pont de la Mort* (según testimonios orales).

C.5.4. Memorial víctimas del franquismo del cementerio de Paterna.

A propuesta de la plataforma de asociaciones de familiares de las víctimas del franquismo en el cementerio de Paterna, se está tramitando la aprobación del proyecto de construcción del Memorial de las víctimas del franquismo en el mismo cementerio de Paterna, de acuerdo con el convenio suscrito en fecha 14 de marzo de 2022 entre la Generalitat, a través de la Conselleria de participación, Transparència, Cooperación y Calidad Democràtica, y el Ayuntamiento de Paterna.

D. DELIMITACION CARTOGRÀFICA CON SUS CORRESPONDIENTES COORDENADAS GEOGRÀFICAS.

d.1. Coordenadas:

Punto centroide. Huso 30 ETRS89

UTMe 720411

UTMn 4376666

Altura: 64 m.s.n.m.

La delimitación literal del bien y del entorno de protección declarado Lugar de la Memoria el paredón de El Terror de Paterna comprende un polígono irregular ubicado dentro de la parcela 0169620YJ2706N0001UJ del Polígono N 27, Sector *Pla del Retor* (Antiguo PP Militares) y delimitado por las siguientes coordenadas (sentido horario).

PUNTO	X	Y
1 NE	720446	4376709
2 E	720456	4376675
3 SE	720470	4376631
4 SW	720364	4376608
5 W	720354	4376662
6 NW	720349	4376694

La línea del propio paredón dentro del anterior espacio transcurriría en línea recta de E a W, aproximadamente, por las coordenadas siguientes:

X	Y
720454	4376645
720431	4376641
720392	4376632
720361	4376625

El espacio delimitado se encuentra situado en un suelo rural sin uso desarrollado hasta el momento. El polígono así delimitado por su lado E discurre por el borde de una parte de la carretera que une Paterna con Valterna, mientras que su lado W se configura con el vial que conduce al Colegio Jaime I. Estos dos ejes se unen en su parte S en la zona delimitada por la zona de árboles que termina en la explanada anterior al Colegio Jaime I.

Su acceso se realiza por la CV-365 (V-615), salida en el kilómetro 1, salida Feria Valencia. Después se coge el desvío con dirección Parking Jaime I-Lloma Llarga, tras 300 m. y tras pasar el vallado del colegio Jaime I, a mano izquierda junto a un camino de tierra de anchura variable que llega hasta el cementerio, conocido tradicionalmente como *Camí de la Sang*. El paisaje circundante está formado por matorral bajo, salpicado de algarrobos y pinos, un tanto degradado por movimientos de tierras y la utilización, en el pasado, de los alrededores como vertederos incontrolados.

ANNEX II
Documentació gràfica

ANEXO II
Documentación gráfica

**LLOC DE LA MEMÒRIA
EL TERRER/PAREDÓ
(PATERNA)**

 EL TERRER / PAREDÓ

 ENTORNO

25 0 25 50

 **GENERALITAT
VALENCIANA**